

Cəbrayılova Günəş

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət
Universiteti, Bakı şəhəri, doktorant
g.jabrayilova@yandex.ru

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ VƏ BAKI MEMARLIĞI

Açar sözlər:	Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, Bakı, tarixi-memarlıq abidələri, Zivər bəy Əhmədbəyov, Məmməd Həsən Hacinski, Hüseyn bəy Mirzəcəmalov
Key words:	Azerbaijan People's Republic, Baku, historical-architectural monuments, Ziver bey Ahmadbeyov, Mammad Hasan Hajinski, Hussein bey Mirzajamalov.
Ключевые слова:	Азербайджанская Народная Республика, Баку, архитектурно-исторические памятники, Зивер бек Ахмедбеков, Мамед Гасан Гаджинский, Гусейн бек Мирджамалов

1918-ci il may ayının 28-də Azərbaycanın müstəqilliyini elan edən İstiqlal Bəyannaməsi qəbul edilməsi yenidən qurulmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti üzərinə götürdüyü çətin tarixi vəzifəni şə-rəflə yerinə yetirdi. Azərbaycansərhədlərinin müəyyənəşdirilməsi, dövlət aparatının təşkili, bayraq, himn və gerbin yaradılması, ana dilinin dövlət dili elan edilməsi, dövlət quruculuğu sahəsində ciddi tədbirlərin həyata keçirilməsi kimi mühüm işlər görüldü. Hələ nəinki Şərqi, hətta inkişaf etmiş Avropa ölkələrinin əksəriyyətində demokratik parlamentin mövcud olmadığı bir dövrdə respublika quruluşlu demokratik dövlət Azərbaycanda təşəkkül tapmışdı. Siyasət, mədəniyyət, cəmiyyət qurucu-luğu istiqamətində, milli müstəqillik hərəkatının təməlinə, suveren dövlətçilik atributlarının yara-dılması, Azərbaycan dilinin dövlət dili statusunda qəbul edilməsində, mədəniyyət, maarif işi, milli ideologiyanın inkişafı istiqamətində uğurlar qazanan Cümhuriyyət milli fikrin intibahı üçün yeni yol açmışdı. Cümhuriyyət dövründə müstəqil mətbuat təşəkkül tapdı. 1919-cu il oktyabrın 15-də mətbuat haqqında qanun qəbul edildi. Qəzet və jurnallar dərc edildi. Memarlıq layihələri həyata keçirilməyə başladı. Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Musa Nağıyev, Murtuza Muxtarov, Şəmsi Əsədul-layev və digərləri xalqın tərəqqisi üçün, maarifçilik sahəsində öz yardımlarını əsirgəmədilər. Rusiya imperiyasının əsarətinə düşdükdən sonra çarizm öz mənfur siyasətini ölkədə yeridirdi, xalqın yerli mədəniyyəti gəlmə mədəniyyətin təsiri altına salınmışdı. Dövlətin də üzərinə tarixi vəzifə-mədəniy-yət-dil quruculuğu, milli kadrların hazırlanması, xalq maarifinin hazırlanması, xalq maarifinin inki-şafı, ali təhsil müəssisələrinin yaradılması, əlifba islahatı və s. vəzifələr düşürdü. 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universiteti, müəllim kadrları hazırlayan Darülmüəllim fəaliyyətə başladı.

Cümhuriyyət milliyətindən, sosial, siyasi və dini mənsubluğundan, cinsindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlara bərabər hüquqlar verir. Müsəlmanların dini bayramlarında toplanan inanələr "Nəşri-maarif" cəmiyyətinin gəlmə mənbəyini təşkil edirdi. Keçirilən tədbirlərdə Bakıda yaşayan konsulluqların nümayəndələri, quberniya rəhbərləri, digər millətlərdən olan nümayəndələrin iştirakı, həmçinin onların da maddi yardım göstərmələri təqirəlayiq haldır.

Hələ çox qədimdən Bakı təkcə Qafqazda deyil, eləcə də Yaxın Şərqdə öz tarixinə görə qədim şəhərlərdən olduğundan, burada müxtəlif dövrlərə aid çoxlu sayda tarixi-memarlıq abidələri vardır. Azərbaycan memarlığının unikal abidəsi olan "Qız qalası"https://az.wikipedia.org/wiki/Q%C4%B1z_Qalas%C4%B1", Şirvanşahlar sarayı"https://az.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eirvan%C5%9Fahlar_Saray%C4%B1", Od məbədi olan "Ataşgah"<https://az.wikipedia.org/wiki/At%C9%99%C5%9Fgah>", dünyada qayaüstü təsvirlərlə tanınmış Qobustan"<https://az.wikipedia.org/wiki/Qobustan>" və digər abidələr Bakıda yerləşir. Bu abidələr Bakını dünya memarlığının mərkəzlərindən birinə çevirmişdir. "Əsrlər boyu yaradılan bu abidələr uzaq keçmişlərin həqiqi şahidi kimi, xalqın tükənməz yaradıcılıq qabiliyyətini əks etdirir. Bunların içərisində olan tarixi memarlıq abidələri Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin, onun inşaat-tikinti məharətinin ən əhəmiyyətli nümunələridir. Vətənimizin uzaq qərinalərində inşa edilmiş tarixi-memarlıq abidələri əsrlərin dərinliyinə nəzər salmağa imkan verir.

Bu abidələr onları yaradan cəmiyyətin, yarandıqları dövrün siyasi hadisələrini, əcdadlarımızın estetik görüşünü, zövqünü, tikinti mədəniyyətini əks etdirən nadir daş salnamələridir" [4, s.7].

XIX-XX əsr Azərbaycan memarlığı iki istiqamətdə-yaşayış məskənlərinin memarlıq-plan quruluşunda mühüm yer tutan bina kompozisiyası prinsipləri və Avropa memarlıq ənənələri əsasında inkişaf edirdi. XIX yüzillikdə yaşayış binaları istisna olmaqla, ən xarakterik bina tipi məhz ticarət binaları idi. Belə binalardan çox vaxt həm ticarət müəssisələri, həm də sənətkarlıq emalatxanası kimi istifadə edilirdi.

XIX yüzilliyin II yarısında tikilməyə başlanmış teatr binaları Azərbaycan memarlığında tamamilə yeni qurğu tipi idi. 1858-ci ildə Şamaxıda ilk teatr binası (memar Q.Hacıbababəyov), 1883-cü ildə Bakıda Tağıyev Teatrı (indiki Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı, memarı P.İ.Konqonovski) və 1911-ci ildə Mayılov Teatrı (memarı N.G.Bəyev) tikilmişdir.

Cümhuriyyət dövründə həyata keçirilən mədəniyyət siyasəti milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanması və gələcək nəsillərə çatdırılması üçün böyük zəmin yaratdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hakimiyyəti illərində ədəbiyyat, teatr və musiqi, təsviri sənətlə birlikdə memarlıq sahəsində də canlanma yarandı. "Memarlıq və heykəltaraşlıq sənəti sahəsində də müəyyən tədbirlər həyata keçirilmişdi. Bakı Texniki Məktəbinin nəzdində heykəltaraşlıq sinfinin açılması nəzərdə tutulmuşdu. 1918-ci ildə Bakının erməni-daşnak quldurları tərəfindən yandırılmış möhtəşəm binaları-Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızlar məktəbi, "İsmailiyyə" Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə şəhərin baş memarı vəzifəsində çalışan görkəmli memar Zivər bəy Əhmədbəyovun layihələri əsasında bərpa olunmuşdu" [3, s.99]. 1918-ci il dekabrın 7-də saat 13.00-da Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızlar məktəbinin binasında (hazırda Fizuli adına Əlyazmalar İnstitutunun yerləşdiyi bina) Azərbaycan Parlamentinin təntənəli açılışı oldu. Bu, bütün müsəlman Şərqi o dövrün ən demokratik prinsiplər əsasında formalaşdırılmış Parlament idi.

XX əsrin əvvəllərində Bakı şəhərində memarlıq baxımından bir-birini tamamlayan bənərsiz ictimai və yaşayış binaları inşa edilirdi. Gözəl memarlıq nümunələri sayılan həmin tikililərin layihə müəlliflərindən biri tanınmış memar Zivər bəy Əhmədbəyov idi. 1918-ci ildə qurulan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti Z.Əhmədbəyova böyük etimad göstərirdi. O, Bakı şəhərinin baş memarı vəzifəsinə təyin edilir. Cümhuriyyət dövründə memarlıq və heykəltaraşlıq sənəti sahəsində xeyli işlər görülür. Erməni millətçilərinin basqını nəticəsində dağıdılan Şamaxı şəhərinin bərpa edilməsi üçün 1919-cu ildə "Yeni Şirvan cəmiyyəti" yaradılır. O, mühəndis Ömər bəy Abiyevlə birlikdə "İslam incəsənətini səvənlər və qoruyanlar cəmiyyəti"ni də təsis edir. Görkəmli memar şəhərin 1918-ci ilin sentyabrında daşnaklar və eser-mənşeviklərdən ibarət "Sentrokaspi" hökumətin-dən azad edilməsi zamanı şəhid olmuş azərbaycanlı və türk əsgərlərinin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün Çəmbərəkənd qəbiristanlığında (indiki Şəhidlər xiyabani) ucaldılacaq türbənin layihəsində orta əsrlər Azərbaycan memarlıq incilərindən istifadə edir. Bakı Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə tikiləcək bu abidənin inşaat işləri 1919-cu il sentyabrın 15-də başlanılır və 1920-ci ilin sentyabrınadək başa çatmalı idi. Altıbucaqlı türbə görünüşündə olan həmin layihədə orta əsr Azərbaycan memarlıq incilərindən məharətlə istifadə olunmuşdu. Aprel işğalından (1920-ci il) sonra Azərbaycan Xalq Maarifi Komissarlığının qərarı ilə (1920-ci il, 13 noyabr), ikinci dəfə yanmış, Tağıyev teatrının bərpa və yenidənqurma layihəsini hazırlamaq da Əhmədbəyova tapşırılmışdı [3, s. 329-330]. Belə bir abidəni Gəncədə də yaratmaq, o cümlədən Bakıda Nizami Gəncəviyə müasir üs-lubda abidə ucaltmaq qərara alınır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xarici işlər nazirinin müavini Adil xan Ziyadxanov Tehrandə nəşr olunan xatirələrində bu abidənin layihəsinə xatırlayır. Digər bir qaynaqda Cümhuriyyətin Xalq Maarifi Nazirliyi tərəfindən Gəncədə Nizami məqbərəsinin tikintisinə 500 min manat vəsait ayrıldığı qeyd olunur. Z.Əhmədbəyov, memar Nəbioglu Qacar, mühəndis Məmməd Həsən Hacinski və Hacı bəy Axundov Bakıdakı Şirvanşahlar saray kompleksinin tədqiqi sahəsində xeyli iş görürlər. Z.Əhmədbəyov öz layihələrində Qərbi Avropa və Şərqi memarlıq ənənələrini böyük məharətlə birləşdirir. Bakıda Göz Xəstəlikləri İnstitutunun köhnə binası və onun layihəsi ilə tikilən bir sıra yaşayış binaları bu gün də gözəlliyi ilə diqqət çəkir. Sənətsünaşlardan Mə-həmməd Ağaoğlu, Hüseyn bəy Mirzəcəmalov islam mədəniyyətini nümunələrini qorumaq sahəsində fəal çalışırlar. 1920-ci il yanvarın 1-də Türk aktyorları ittifaqının yığıncağında məşhur aktyor, rejissor Hüseyn Ərəblinskiyin qəbirüstü abidəsinin ucaldılması qərara alınır.

Məhəmməd Ağaoğlu 1896-cı il avqustun 24-də İrəvan quberniyasının İrəvan şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaranandan dərhal sonra mədəni quruculuq işlərində fəal çalışmışdır: İstiqlal muzeyi, "Qədim abidələrin müdafiəsi Cəmiyyəti" onun təşəbbüsü və köməyi ilə yaradılmışdır.

Hüseyn bəy Mirzəcamalov Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə açılmış İstiqlal muzeyinin yaradıcılarından biri kimi tanınır. O, eyni zamanda, ədəbi yaradıcılıqla məşğul olmuş, tərcümələr etmiş, teatr təşkilatçısı kimi də tanınmışdır. "Məlum olduğu kimi, Azərbaycanda ilk rəsmi dövlət muzeyi olan İstiqlal Muzeyi 1919-cu il dekabrın 7-də Azərbaycan Parlamentinin yaradılmasının ildönümü münasibətilə fəaliyyətə başlayıb. Muzey geniş profilli mədəniyyət müəssisəsi kimi nəzərdə tutulmuşdu. Parlamentin binasında yerləşən muzeyin formalaşmasında Hüseyn bəy Mirzəcamalovun böyük xidmətləri olmuşdur. Muzeyə təhvil verilən ilk eksponatların siyahısında Quran əlyazmaları, bəzək əşyaları, ayrı-ayrı dövrlərə aid silahlar, sikkələr, xalq təbiiqə sonot və qədim meişət nümunələri var idi. Təhvil-təslim aktı formasında "Həmişəlik Azərbaycan Parlamanı ixtiyarında olaraq həolük parlaman imarətində təsis edilən "Muze İstiqlal" adına müəssisələr tərəfindən toplanmış olan şeylərin Birinci Parlament Divanı-Rəyasətinə təhvil verilməsi haqqında Şərait" adlı sənəd tərtib edilir. Sənədi muzeyin yaradıcıları-görkəmli sənətçiləri Hüseyn Mirzəcamalov, Məhəmməd Ağayev və Azərbaycan Parlamenti sədrinin müavinləri Həsən bəy Ağayev, Sultan Məcid Qənizadə imzalayıb. Sənəd 1919-cu il noyabrın 6-da, muzeyin açılışına hazırlıq ərafında tərtib olunub" [6, s.3]. İstiqlal Muzeyi beş aya yaxın-1920-ci il aprelin 28-dək fəaliyyət göstərmiş. Bununla belə, o müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradıldığı mədəniyyət müəssisəsi kimi tarixdə qalmışdır.

"Tanınmış memar, inşaatçı, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin görkəmli dövlət xadimlərindən biri olmuş Məmməd Həsən Hacinski 1908-ci ildə Bakı şəhər idarəsində tikinti şöbəsinə başçılıq edib, şəhərin baş planının (1898, müəllifi fon der Nonne) layihəsini təkmilləşdirib. 1909-1910-cu illərdə Bakı dənizkənarı parkının salınması (tikintisi 1912-ci ildə başa çatdırılıb) və dəniz hamamının tikilməsi M.H.Hacinskinin fəaliyyəti ilə bağlıdır" [5, s.13].

1912-ci ildə şəhər idarəsi M.H.Hacinskinin redaktəsi ilə Bakı küçələrinin abadlaşması haqqında kitab çap etdirmişdir. Məmməd Həsən Hacinski 1913-cü ildə qısa müddətə Bakı şəhər idarəsinin rəisi olmuş, Şirvanşahlar sarayının qorunması və bərpasına dair təşəbbüs irəli sürmüşdür. Bu təşəbbüsə əsasən 1918-ci ildə memarlar Zivər bəy Əhmədboyov və Ö.Abuyev Şirvanşahlar sarayının bərpə layihəsini hazırlamaq üçün elmi-tədqiqat işləri aparıblar.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xarici işlər nazirinin müavini Adil xan Ziyadxanov Tehrandə nəşr olunmuş memuarlarında bu abidənin layihəsinin mövcud olduğunu xatırlayır. "Səyyahların diqqətini cəlb edən Bibiheybət məscidi memarlıq abidəsi Azərbaycanda Aprel işğalından (1920) sonra vəhşicəsinə dağıdılmışdı. Həmin abidə prezident Heydər Əliyevin xüsusi qayğısı sayəsində və Əli bəy Hüseynzadənin tablosu əsasında 2000-ci ildə bərpa olunmuşdur. Ölkənin mədəni yüksəlişində kadrların həlledici rolunu nəzərə alan Cümhuriyyət Hökuməti müxtəlif sahələr üzrə ali təhsilli peşə sahiblərinin hazırlanmasına xüsusi qayğı göstərirdi. Azərbaycan Parlamentinin 1919-cu il 1 sentyabr tarixli qərarı ilə 100 nəfər azərbaycanlı gənc Avropanın ali məktəblərində təhsil almağa yola salındı. Onların içərisində rəssamlıq, heykəltəraşlıq və memarlıq ixtisaslarına yiyələnmək üçün göndərilən tələbələr də vardı" [3, s.99].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə bu gün öz memarlıq üslubu ilə seçilən bir çox binalardan dövlət məqsədləri üçün istifadə olunmuşdur. Belə binalardan biri Tağıyevin qızlar məktəbi binası idi. Binanın layihəsi 1892-1904-cü illərdə Bakının baş memarı İ.V.Qoslavskının əməyinin məhsuludur. Bina qotik üslubda tikilib. O zaman belə bir məktəb nəinki Bakıda və Rusiyada, hətta bütün İslam aləmində yox idi. Bina 5 noyabr 1896-cı ildə rəsmi olaraq qızlar məktəbinə verilib. 1918-1920-ci illərdə isə bu binada Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin Parlamenti yerləşib. Neft sənayeçiləri Dimitri Mitrofanov və Moisey Mixaylovun evində isə AXC-nin dövründə Fransa Səfirliyi yerləşirdi. Bina 1898-1902-ci illərdə memar İvan Edel tərəfindən neorenessansın klassik üslubunda tikilmişdir.

"Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması və fəaliyyəti Azərbaycan milli-azadlıq hərəkatı ilə qırıılmaz surətdə bağlı, onun qanunauyğun nəticəsi olub, yenitərxii şəraitdə onun öz qarşısına qoyduğu tarixi vəzifələrin həyata keçirilməsini nümayiş etdirirdi. Demokratik Respublikanın

yaranması Azərbaycanın müstəqilliyini ilk dəfə olaraq, dünyaya nümayiş etdirdi, Azərbaycan xalqının öz dövlətçiliyinə nə qədər bağlı olduğunu əks etdirdi" [2, s.7].

Bakıda birinci Realni məktəbinin binası məşhur Bakı milyonçusu Musa Nağıyevin vəsaiti hesabına tikilmişdir. Sultanməcrid Qənizadə və bir neçə Parlament üzvünün iştirakı ilə 1919-cu il sentyabrın 17-də məktəbin binasında açılan kursların 500 nəfərə qədər müdavimi vardı ki, onların da çoxu nazirliklərin və digər Hökumət idarələrinin əməkdaşları idi. Azərbaycanda teatr sənətinin yaranması da Realni məktəbin tələbələrinin 1873-cü ildə M.F.Axundovun "Lənkəran xanının vəziyyəti" pyesini səhnələşdirməsi ilə başlamışdır.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə bir çox tarixi hadisələrə şahid edən Bakı küçələrindən biri indi İstiqlaliyyət adını daşıyan keçmiş Nikolayevski küçəsidir. Küçə ilk dəfə İmperator I Nikolayın şəərəinə "Nikolayevski" adlandırılıb. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hakimiyyəti illərində küçənin adı dəyişdirilərək "Parloman" qoyulub. Sovet hakimiyyəti illərində küçə "Komunist küçəsi" adlandırılmışdı. Tarixi faktlara görə Bakı xanını Kürəkçay müqaviləsi imzalamağa vadar etmək üçün Bakıya gələn Sisianov xanın oğlu İbrahim bəy tərəfindən Bakının açarları Sisianova təqdim edildiyi vaxt öldürülüb. Sisianovun başı məhz bu küçədə, qoşa qala qapılarının önündə kəsilib. 1918-ci ilin mart soyqırımında ermənilər azərbaycanlıları daha çox məhz İstiqlaliyyət küçəsində qətlə yetiriblər. Türk ordusu Badamdar ərazisindən keçərək, indiki Qurd Qapısı adlanan yerdə toplanıblar. Sonra buradan İstiqlaliyyət küçəsinə yollanıblar. O dövrdə türk ordusunun başında duran Nuru Paşa da Bakının xilas edildiyi dövrdə, məhz İstiqlaliyyət küçəsində yaşayıb. Cümhuriyyətin əsas idarəçilik orqanı Parlament də məhz burada yerləşirdi. Küçənin ev sahibliyi etdiyi daha bir ilk ondan ibarətdir ki, 1918-cu il sentyabrın 15-də Bakının azad olunması ilə bağlı Azərbaycan hərbi tarixinin ilk mütəşəkkil hərbi paradı bu küçədə keçirilmişdir. Cümhuriyyətin 1 yaşı ilə bağlı 1919-cu ildə şəhərdə keçirilən şənliklərdə, İstiqlaliyyət küçəsi ev sahibliyi etmişdir.

1922-ci ildə Bakıda keçirilən Şərq xalqlarının I qurultayı münasibətilə heykəltəraş Yakov Keylixis İsmailiyyə bağında (indiki Sabir bağı) müsəlman Şərqində insana qoyulan ilk abidə sayılan Mirzə Ələkbər Sabirin heykəlini ucaltmışdı.

Azərbaycan ziyalıları öz qüvvələrini yeni Azərbaycan dövlətinin quruculuğuna yönəltmişdilər. "Azərbaycan yenə də elm, maarif və mədəniyyətin, siyasi, ictimai və ədəbi fikrin aparıcı istiqamətlərində Yaxın Şərq məkanında irəlidi gedirdi. Təsədüfi deyil ki, Məmməd Əmin Rəsulzadə bu öncüllükdən istifadəni duyğusu ilə söz açdı: "Şərq ölkələri arasında ilk türk dramaturqu azərbaycanlı, ilk türk bəstəkarı azərbaycanlı, məzhəb uzlaşmazlığını ilk ortadan qaldıran yenə azərbaycanlı, əlifba islahatını ilk düşünən azərbaycanlı, nəhayət, islam aləmində ilk dəfə cümhuriyyət elan edən də azərbaycanlıdır" [7].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə mədəni quruculuq sahəsində görülən işlər ölkəmizin mədəniyyət tarixində gözəl bir səhifə açmışdır. Bəşər mədəniyyəti tarixinin araşdırılması sahəsindəki qazanılmış təcrübələr sübut edir ki, insanların mənəviyyat, əxlaqi normaları və baxışları ilə bağlı olan milli-mənəvi dəyərlərin yaradıcısı xalqdır. Təbiətin hər bir xalqa bəxş etdiyi ən qiymətli miras onun milli-mənəvi dəyərləridir" [1, s.3].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti sülhsevər siyasət apararaq bütün dövlətlərlə qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələri yaratmağa, bir-birinin hüquqlarına hörmət prinsipləri əsasında münasibətlər qurmağa cəhd göstərirdi. Azərbaycan ziyalıların mənəvi sərəvərlərimizin yaradılmasında apardıqları böyük xeyriyyəçilik işləri, Bakıda estetik mədəniyyətinin ən yüksək tələblərinə cavab verən memarlıq layihələrinin həyata keçirilməsinə aid gördükləri işlər bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Abbasov N. Mədəniyyət siyasəti və mənəvi dəyərlər. Bakı: Təknur MMC, 2009, 444 s.
2. Azərbaycan Cümhuriyyəti. Bakı: Elm, 1998, 336 s.
3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası. C.I. Bakı: Lider, 2004, S.99.
4. Azərbaycanın tarixi-memarlıq abidələri: Məlumat kitabçası. Bakı, 2008, 136 s.
5. Fəciəvi taleli insan-Məmməd Həsən Hacinski//Mədəniyyət.- 2011.- 2 mart.- S. 13.
6. Fərəcov S. İstiqlal Muzeyini yaradanlar:Hüseyn Mirzəcamalov//Mədəniyyət.-2011-18 May.-S.3.
7. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti: milli istiqalın təntənəsi-https://525.az/site/?name=xeber&news_id=57744 #gsc.tab=0

AZERBAIJAN PEOPLE'S REPUBLIC AND ARCHITECTURE OF BAKU

Summary

Baku, built in a beautiful architectural style, with its buildings, streets, parks and gardens is considered to be one of the classical and modern cities in the world. Unique public and dwelling buildings were built in Baku in the early 20th century, complementing each other in terms of architecture. These buildings and events taking place in public places during the Azerbaijan People's Republic further enriched the history of the city. Ziver bey Ahmadbeyov, Nabioglu Gajar, engineer Mammad Hasan Hajinsky, Haji bey Akhundov and other well-known architects and engineers did significant works on modernization and improvement of the city in the years of the Republic. Social and political figure, publicist, theater critic, art critic Shamo bey Hajinski actively participated in the work of the Scientific Research Society. He was involved in the protection of ancient cultural monuments.

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА И АРХИТЕКТУРА БАКУ

Резюме

Баку, построенный в красивом архитектурном стиле, со своими зданиями, улицами, парками и садами считается одним из классических и современных городов мира. В начале XX века в Баку были возведены великолепные общественные и жилые здания, дополняющие друг друга с точки зрения архитектуры. В период Азербайджанской Народной Республики эти здания и происходящие в общественных местах события еще более обогатили историю города. Зивер бек Ахмедбеков, Набиоглы Гаджар, инженер Мамед Гасан Гаджинский, Гаджи бек Ахундов и другие известные архитекторы и инженеры, провели значительные работы по модернизации и благоустройству города в годы Республики. Общественно-политический деятель, публицист, театральный критик, искусствовед Шамобек Гаджинский активно участвовал в работе научно-исследовательского общества, занимался вопросами охраны древних культурных памятников.